

ระโนดกับวิถีชีวิตชาวนาที่เปลี่ยนแปลงท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

Ranod and the rice farmer's changing way of life amidst globalization

ชญัญญา สังวาลย์^{1*} และ อุทัย ปริญาสุทินันท์²

Chananya Sangwan^{1*} and Utai Parinyasutinun²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนาในชุมชนเจดีย์งาม อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน การสนทนากลุ่มกับชาวบ้าน กลุ่มละ 3-5 คน และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม วิเคราะห์ สังเคราะห์ และเขียนรายงานผลการวิจัย โดยการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษา พบว่า ปัญหาหลักคือผลกระทบจากการเปิดปากอ่าวระโนดทำให้น้ำทะเลไหลเข้ามาในพื้นที่นา เกิดปัญหาน้ำท่วม และดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ประกอบกับกระแสโลกาภิวัตน์ ได้นำระบอบทุนนิยมในการทำการเกษตรกรรมแบบการค้าเข้ามาในพื้นที่ ทำให้ชาวนาต้องปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่นาไปเป็นการทำสวนปาล์ม หรือทำแปลงผัก หรือปลูกสร้างที่พักเพื่อรองรับการท่องเที่ยว หรือปล่อยให้ที่นาร้างว่างเปล่า ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาในชุมชน บางรายประสบความสำเร็จในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต แต่บางรายล้มเหลว จึงส่งผลให้เกิดความแตกต่างทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการดำเนินชีวิต

คำสำคัญ : นาข้าวระโนด วิถีชีวิต โลกาภิวัตน์ ชุมชน

Abstract

The qualitative research was performed to study the changing pattern of farmer's life in rice farm lands in Chedi Ngam Community of Ranod district, Songkhla Province. In-depth interviews were made with 15 people in different walk of life covering community's leaders, local people and officials. Further focus group conversation, including 3-5 local people per group were made, and non-participatory observation, analysis as well as synthesis were also used. The results were reported by means of descriptive analysis. The study showed that the opening of the mouth of Rawa Bay, led to the flow of sea water into the rice fields which ultimately caused flooding in the field, affecting the fertility of soil. In addition, globalization brought the capitalism in farming business to this place. The investigation also showed that the farmers need to utilize the changed land by oil palm plantation and/or cultivating vegetables and/or promoting tourism and/or leaving the field unproductive. Moreover, their perceptions were that this change might affect their living status in the community. On the other hand, the finding indicated that

¹ สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 90110

¹ Master of Arts Program in Human and Social Development, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat yai Campus, Songkhla, 90110, Thailand.

² ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 90110

² Department of Educational Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus, Songkhla, 90110 Thailand.

*Corresponding author. E-mail : chananya.sa@psu.ac.th

people at this locality were somewhat disappointed due to the loss of rice field and alarming change in the farm land. However, plantation of the high yield oil palm may bring differences in economic status, social life and the way of life instead.

Keywords: Rice field of Ranod, way of life, globalization, community

บทนำ

“ข้าว” ถือได้ว่าเป็นอาหารหลักของคนทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญกับข้าว โดยมีข้าวเป็นอาหารหลักในการอุปโภค และบริโภคตั้งแต่บรรพบุรุษ ล่วงเลยมาจนถึงปัจจุบัน (พิทยา, 2551) คนไทยยังคงให้ความสำคัญกับ ข้าว โดยบุคคลที่อยู่เบื้องหลังที่ทำให้คนทั่วโลกมีข้าวกินนั้นก็คือชาวนา “ชาวนา” ถือเป็นบุคคลที่ควรได้รับการยกย่องแต่กลับไม่เคยได้รับเกียรตินั้นเลย คนส่วนมากมองข้าม “ชาวนา” ที่ถือเป็นสันหลังของชาติ อาชีพทำนานั้นถือเป็นอาชีพที่สุจริต ข้าวเป็นสิ่งที่ เลี้ยงดูคนทั่วโลก ทำให้คนทั่วโลกมีอาหารประทังชีวิตต่อไปในภายภาคหน้า โดยปกติเราจะได้ยินคำกล่าวที่ว่า “ชาวนาคือกระดูกสันหลังของชาติ” และ “ในน้ำมีปลาในนามีข้าว” (พรเพ็ญ, 2549) คำเช่นนี้เป็นความจริงก็เพราะว่าชาวนาปลูกข้าวเลี้ยงประชาชนทั้งประเทศ ข้าวไม่เพียงแต่เป็นอาหารหลักของประเทศเท่านั้น แต่ตอนนี้ข้าวได้กลายเป็นสินค้าส่งออก ที่สำคัญอย่างหนึ่งด้วย ดังนั้นชาวนาจึงเป็นกำลังสำคัญที่สุดของประเทศด้วย ชาวนาทำงานตั้งแต่เช้าจรดค่ำตลอดทั้งปี เพราะหลังจากฤดูกาลเก็บเกี่ยวประจำปีแล้วพวกเขาก็จะเริ่มปลูกข้าวปรัง หรือพืชเศรษฐกิจอื่นๆ ต่ออีกหรือไม่ก็เลี้ยงปศุสัตว์หรือสัตว์อื่นๆ ทั้งปลาและเป็ด โดยปกติปลาจะอาศัยอยู่ตามธรรมชาติในนาข้าว (สิทธิพร, 2552) ดังนั้น ต้นกล้า และปลาจะเติบโต

ไปพร้อมๆ กันโดยธรรมชาติในทีเดียวกัน เมื่อเสร็จสิ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยว ชาวนาก็จะมีทั้งปลาและข้าวไว้บริโภค ในฤดูกาล ที่กำลังจะมาถึงอีกด้วย ถ้าเราท่องเที่ยวไปตามต่างจังหวัดก็จะพบชาวนากำลังตากปลา ดังนั้นจึงมีคำทักทายในหมู่คนไทยเมื่อพบปะกันก็จะเริ่มทักทายกันว่า “ คุณจะไปไหน ” แล้วก็ตามด้วยประโยคคำพูดว่า “คุณกินข้าวกินปลาแล้วหรือยัง” ที่จริงแล้วข้าวกับปลานี้เป็นอาหารหลักของคนไทยมานานแล้ว ส่วนใหญ่ข้าวจะปลูกกันมากในภาคกลาง ซึ่งจนถึงกับบางครั้งคำเรียกภาคกลางว่า “อยู่ข้าวอยู่น้ำ” ของเอเชีย ทั้งนี้ก็เพราะพื้นที่อันอุดมสมบูรณ์กว้างใหญ่ไพศาล และมีน้ำเพียงพอต่อการทำเกษตรกรรม อาชีพทำนาเป็นอาชีพดั้งเดิมของคนไทย ที่สืบทอดมายังอนุชนรุ่นหลัง โดยส่วนใหญ่แล้วชาวนาจะใช้ชีวิตอยู่โดยสงบในชนบท

เดิมชาวมุขมเจดีย์งาม อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา ประกอบอาชีพหลัก คือ การทำนาข้าว ซึ่งเป็นการทำนาแบบดั้งเดิม ใช้แรงคน แรงสัตว์ คือ วัว ควาย ไถนา ลากข้าว นวดข้าว อาศัยน้ำจากธรรมชาติ คือน้ำฝน น้ำจากแหล่งน้ำ ลำคลอง ทะเลสาบสงขลา มีพืชที่สำคัญคู่กับท้องถิ่น คือ ต้นตาลโตนด และต้นไผ่ จนกระทั่งเป็นคำกล่าวถึงของถิ่นอื่นว่า “ระโนดไม่มีอะไร มีแต่ไผ่กับโหนด” ธรรมชาติที่งดงามบรรยากาศทุ่งนาซึ่งมีตาลโตนดเรียงรายในน้ำจืดมีปลา ในนามีข้าว จึงเป็นที่มาของ คำขวัญอำเภอรอนดว่า “ทุ่งรวงทอง นองลูกตาล

ตำนานแห่งเจดีย์ พื้นที่แหล่งนาุ้ง” (สมัยศ และคณะ, 2543) ซึ่งชาวบ้านชุมชนเจดีย์งาม อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา ก็เป็นส่วนหนึ่งของคำขวัญ (วิมล, 2544) แต่ในปัจจุบันชาวนาในชุมชนได้ทำนาลดลง เนื่องจากประสบปัญหาต่างๆ ทำให้พื้นที่นาเป็นที่ พื้นที่ร้างหรือเปลี่ยนจากการปลูกข้าวในนา เป็นการสรรหาสิ่งอื่นมาปลูกแทนข้าว อาทิ ปาล์มน้ำมัน และผัก หรือบางรายเปลี่ยนพื้นที่นา เป็นที่พักอาศัย เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวโดยหวังให้เกิดมูลค่า และ สร้างรายได้ให้กับตนเอง จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า ชาวนาที่ชุมชนเจดีย์งาม อำเภอรอนด จังหวัด สงขลา มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของ ชาวนา ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ เพื่อเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชาวบ้าน และเยาวชนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน และส่วนงานอื่นๆ ที่ เกี่ยวข้อง ในการช่วยเหลือและพัฒนาการทำนาให้คง อยู่กับสังคมต่อไป

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ชาวนาชุมชนเจดีย์งาม อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ โดยใช้การสัมภาษณ์ แบบเจาะลึกกับผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน การสนทนากลุ่มกับ ชาวบ้านกลุ่มละ 3-5 คน และการสังเกตแบบ มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือรวบรวม ข้อมูลภาคสนามร่วมกับการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำข้อมูลมา

จัดหมวดหมู่ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และเขียนรายงาน ผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนา

1. แหล่งข้อมูล

1.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้ที่ประกอบ อาชีพทำนา ทั้งยังคงทำอาชีพทำนา และปรับเปลี่ยน อาชีพทำนา

1.2 ผู้ให้ข้อมูลรอง ได้แก่ ชาวบ้านที่ไม่ได้ ทำนา ผู้ใหญ่บ้าน พระ เด็กในชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ ที่เกี่ยวข้อง และนักวิชาการ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 สัมภาษณ์ (Interview) การศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นวิธีการหลัก ในการรวบรวมข้อมูลโดยมีแนวประเด็นคำถาม ที่ได้เตรียมไว้แล้วเป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับ แนวประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลในรายละเอียด กับผู้ที่ให้ข้อมูล ประเด็นคำถามได้กำหนดตาม ขอบเขตเนื้อหาการศึกษา การสัมภาษณ์มีลักษณะ การพูดคุยอย่างเป็นธรรมชาติตามความเหมาะสม และเป็นกันเอง ตามความเหมาะสมกับเวลา และโอกาส โดยให้ผู้ตอบเล่าเรื่องต่างๆ ของตนเอง ตามประเด็นคำถามอย่างยืดหยุ่น

2.2 การสังเกต (Observation) ได้ใช้การ สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ในบริบทโดยรวมของชาวนาในเขตพื้นที่ โดยผู้ศึกษา จะทำการสังเกตสภาพทั่วไปของชาวนาในฐานะ ลูกหลานของชาวนา เช่น ลักษณะความเป็นอยู่ เครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ในการทำนา สภาพจิตใจของ ผู้ให้ข้อมูล ลูกหลานของผู้ให้ข้อมูลเป็นอย่างไร

เป็นต้น ซึ่งจะรวบรวมข้อมูลโดยการจดบันทึกตามประเด็นที่กำหนดไว้และถ่ายภาพ

2.3 การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เป็นเทคนิคที่ประยุกต์มาจากการสัมภาษณ์ที่นิยมนำมาใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ มักเป็นการสัมภาษณ์ในประเด็นเกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือเรื่องทั่วไป การศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เข้าร่วมสนทนากลุ่มโดยเป็นผู้ดำเนินการสัมภาษณ์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงตามวัตถุประสงค์ ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นให้เกิดการอภิปรายภายในกลุ่มโดยผู้เข้าร่วมสนทนา

ผลการศึกษาและอภิปรายผล

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่การทำนาข้าวของชุมชนเจดีย์งาม อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา (Figure 1) ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ พบว่ามีสาเหตุสำคัญดังนี้

Figure 1 Map of Ranod district.

(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานใหญ่, 2556)

1. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากชาวนาชุมชนเจดีย์งาม อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา ซึ่งมีพื้นที่ทำนาประมาณ 10,000 ไร่ (Figure 2) กำลังประสบปัญหาขาดแคลนน้ำจืดทำนา เนื่องจากน้ำในทะเลสาบที่สูบน้ำเข้านามีความเค็มสูง ส่งผลให้ต้นข้าวตาย ดินนาข้าวเป็นกรดไม่สามารถจะทำนาข้าวได้ผลผลิตคุ่มค่า แม้มีระบบชลประทานก็ไม่เกิดประโยชน์มากนัก เนื่องจากน้ำจากอ่าวไทยที่มีความเค็มสูงไหลทะลักเข้าทะเลสาบ จนทำให้น้ำในทะเลสาบเค็ม ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศในทะเลสาบด้วย (Figure 3) จากวิถีแบบเดิมที่อยู่ด้วยปัญญาถูกมอมเมาจากระบบตลาดและกระแสบริโภคนิยม บางรายหมดเนื้อประดาตัว ผู้คนล้มละลายอีกทั้งยังผลิตข้าวได้น้อย และราคาข้าวถูก ชาวนาจึงเปลี่ยนวิธีการทำนามาปลูกปาล์ม (Figure 4) ปลูกยาง ปลูกผัก และสร้างที่พักอาศัย ซึ่งทำให้สูญเสียพื้นที่การผลิตข้าวอันเป็นอาหารที่สำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษยชาติ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...น้ำท่วมบ่อย ดินเปลี่ยนแปลง ผลผลิตได้ปริมาณน้อยลง ไม่คุ้มค่ากับที่ลงทุนไป ...”

(รมย์, 2556)

“...ทำนาแล้วเกิดน้ำท่วม ข้าวเสียหาย ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ เป็นหนี้สินรุงรัง ...”

(ทิ้ง, 2556)

“...ผู้คนล้มละลายเนื่องจากผลผลิตข้าวได้น้อย และราคาข้าวถูก เปลี่ยนอาชีพดีกว่า...”

(ญา, 2556)

“...น้ำท่วม ขาดทุนเสียหายอย่างมาก
ปลูกผักแทนการปลูกข้าว ได้เงินเยอะกว่า...”
(คลัง, 2556)

Figure 2 Ranod's rice field.

Figure 3 Flooding in Ranod's rice field.

Figure 4 Palm garden in rice field.

2. ปัจจัยด้านการย้ายถิ่น เนื่องจากชาวนาชุมชนเจดีย์งาม อำเภอระโนดมีจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้พื้นที่ดินที่ใช้ในการทำเกษตรลดลง ไม่พอเพียงกับ ความต้องการของคนในพื้นที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นเพื่อไปประกอบอาชีพในพื้นที่อื่นแทน ดังจะเห็นได้จากการที่ชาวนาในอดีตมีจำนวนน้อย พื้นที่ในการทำนามีมากสามารถเลี้ยงดูคนในครอบครัวได้อย่างเพียงพอ แต่ในปัจจุบันจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเพิ่มขึ้นแต่พื้นที่นาไม่เท่าเดิม ทำให้รายได้ไม่เพียงพอ จากชุมชนชนบทกลายเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท ชาวบ้านในชุมชนย้ายออกจากถิ่นฐานเพื่อไปประกอบอาชีพอื่นๆ อาทิ รับราชการ แรงงานในโรงงานหรือบริษัท และรับจ้างทั่วไป ดังคำกล่าวที่ว่า

“...สังคมเจริญขึ้น ลูกหลานออกไปทำงานข้างนอก
สะดวกสบายกว่าการทำนาตั้งเยอะ...”

(เนม, 2556)

“...ลูกหลานมีมากขึ้น ออกไปทำงานข้างนอกกันหมด
แต่ยังดีที่ลูกหลานส่งเงินมาให้ ไม่ต้องทำนาแล้ว...”

(อ่ำ, 2556)

“...คนในชุมชนมีเพิ่มมากขึ้น พื้นที่ดินที่ใช้ใน
การทำเกษตรรวมถึงอาชีพลดลง ...”

(สมใจ, 2556)

“...มีอาชีพมากมายให้ทำ และสบายกว่าการทำนา
อีกทั้งได้เงินมากกว่า ไม่ต้องร้อน ...”

(ทิ้ง, 2556)

3. ปัจจัยด้านความหลากหลายของอาชีพ
ทั้งส่วนที่เป็นภูมิปัญญาเดิมและส่วนที่มากับ
กระแสโลกาภิวัตน์ จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้าน

ชุมชนเจดีย์งามมีการประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น ทั้งเกษตรกรรม การประมง และโรงงานอุตสาหกรรม เนื่องจากการพัฒนาแบบสมัยใหม่แพร่เข้ามาในชุมชน ชุมชนจึงปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพ อีกทั้งคนในชุมชนส่วนหนึ่ง ออกไปทำงานนอกชุมชนมากขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า

“...ทำงานโรงงาน ได้เงินเยอะกว่า
ไม่เห็น้อยด้วย เพราะมีเครื่องจักรช่วย...”
(เนม, 2556)

“...คนในชุมชนทำนาอ้อยลง หันไปประกอบอาชีพ
นอกชุมชน เช่น ทำงานข้าราชการ และโรงงาน...”
(สมใจ, 2556)

4. ปัจจัยด้านการศึกษาของบุตรหลานที่มากับกระแสโลกาภิวัตน์ การที่อาชีพทำนาจะดำรงอยู่ได้จำเป็นต้องมีการสืบทอดการทำนาต่อไปในอนาคต โดยลูกหลานของตน หรือ คนในชุมชนเองจากการศึกษาจากชาวนาส่วนใหญ่ พบว่าลูกหลานจะไม่ทำนาต่อ เพราะส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เรื่องการทำนา และไม่สนใจจะสืบทอดอาชีพการทำนา คนรุ่นใหม่ได้ออกไปสู่โลกภายนอก เรียนรู้และทำงานตามที่ตนสนใจ ส่วนที่นาของบรรพบุรุษก็มีคนอื่นที่ต้องการทำนาเข้ามาทำกิจกรรมหรืออาชีพเสริมหรือบางรายสร้างที่พักให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้เสริมในการดำรงชีวิต

“...ตอนนี้ทำนาไม่ไป เพราะที่บ้านไม่มีใครทำนาแล้ว
ซื้อข้าวกินสะดวกสบายกว่าเยอะ...”
(รมย์, 2556)

“...ที่บ้านซื้อข้าวกิน ไม่มีใครทำนาแล้ว
ง่ายกว่าไปทำนาดังเยอะ...”
(พัชรพร, 2556)

“...พ่อแม่ไม่ได้สอนให้ทำนา เกี่ยวข้าว
ผมเรียนรู้การทำนาที่โรงเรียน โดยดูจากภาพ...”
(สุรีพร, 2556)

ขณะเดียวกันพบว่าการศึกษามีผลต่อการเลิกทำนา ชาวนาส่วนใหญ่ต้องการให้ลูกหลานของตนได้เรียนในระดับสูงๆ เพื่อเป็นข้าราชการเป็นครูหรือเป็นอาชีพเจ้าคนนายคน เพราะจะได้ไม่ต้องมาทำนา ไม่อยากให้ลูกหลานมาลำบากตากแดด ตากลม เหมือนกับตัวชาวนา หากมีทางเลือกที่ดีกว่าก็ไม่ต้องมาทำนา ที่นาที่มีอยู่ส่วนหนึ่งจะขายหรือจะมีคนมาเช่าเพื่อทำนาต่อหรือเพื่อทำการเกษตรเชิงพาณิชย์ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...ตอนนี้เรียนที่โรงเรียน ทำนาไม่เป็น
ไม่ต้องตากแดด ตัวดำ...”
(จินตามัย, 2556)

“...สังคมไทยปัจจุบันต้องมีการศึกษาสูง
จึงจะได้เป็นเจ้าคนนายคน...”
(สมใจ, 2556)

“...ส่งให้ลูกเรียนสูงๆ ลูกจะได้เป็นเจ้าคนนายคน
กลับมาพัฒนาชุมชนตนเองให้เจริญ...”
(อ่ำ, 2556)

กล่าวได้ว่าการปรับเปลี่ยนจากพื้นที่การทำนาข้าวเป็นการทำสวนปาล์มหรือที่พักอาศัยของชาวบ้านชุมชนเจดีย์งาม เป็นสาเหตุสำคัญของ

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนหลายคนผิดหวังจากการขาดทุนในการเปลี่ยนพื้นที่การทำนา บางคนล้มเหลวและประสบความสำเร็จเพราะสามารถปลูกปาล์มได้ผลผลิตดี ใช้ความรู้มีความชำนาญในการปลูกปาล์ม ส่งผลให้เกิดความแตกต่างเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการดำเนินชีวิตทั้งทางบวกและทางลบ

สรุป

ชุมชนเจดีย์งาม อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา เป็นชุมชนที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนาไปเป็นจำนวนมาก สาเหตุหนึ่งเนื่องมาจากการเปิดปากอ่าวระวะทำให้น้ำทะเลเข้ามาในพื้นที่นาจนไม่สามารถปลูกข้าวได้ อีกทั้งยังมีสาเหตุมาจากการย้ายถิ่น ชาวบ้านมีการศึกษาเพิ่มมากขึ้นส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอาชีพในชุมชน ชาวบ้านพยายามปรับเปลี่ยนกิจกรรมอื่นแทนการปลูกข้าวเพื่อให้เกิดรายได้ โดยผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ (Chen *et al.*, 2013) ที่ศึกษาการรับรู้ของเกษตรกรเพื่อการเปลี่ยนแปลงการเกษตร ในเมืองซีหนิงมณฑลชิงไห่ของจีน โดยพบว่าการเปลี่ยนแปลงเกษตรมาจากอากาศที่แห้งแล้งทำให้มีผลกระทบต่อนักเกษตรกร ทั้งนี้เกษตรกรส่วนใหญ่จะค่อยๆ ปรับตัวเข้ากับชีวิตในเมือง ซึ่งค่าครองชีพที่สูงขึ้นและรายได้ที่มากขึ้นทำให้เงินเห็นถึงแรงกดดันทางเศรษฐกิจและชีวิตของเกษตรกรที่ไร้ที่ดินและความต้องการต่างๆ รัฐบาลท้องถิ่นจึงให้ความสนใจมากขึ้นเพื่อเพิ่มรายได้ของเกษตรกรและปรับปรุงระบบรักษาความปลอดภัยในชนบท อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Linh (2012) ที่ศึกษาประสิทธิภาพของครัวเรือน

เกษตรกรที่ปลูกข้าวในเวียดนาม โดยพบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่ปลูกข้าวมีจำนวนลดน้อยลงเนื่องมาจากคนในชุมชนมีการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ออกไปศึกษานอกชุมชน ส่งผลให้คนในชุมชนทำการเกษตรน้อยลงและอีกทั้งยังพบว่าสภาพอากาศก็เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่การทำนา (Asle, 2012 ; Brown, 2013) เพราะสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงในต่างประเทศทำให้น้ำในการทำนาที่ไม่เพียงพอหรือบางครั้งพื้นที่นาเกิดน้ำท่วมข้าวเสียหาย แต่บางพื้นที่เมื่อกระแสโลกาภิวัตน์เข้ามาส่งผลดีต่อพื้นที่เหล่านั้น เช่นเมื่อระบบการศึกษาของประเทศรัสเซียพัฒนาให้เท่าทันสู่กระแสโลกาภิวัตน์ (Mingaleva and Mirskikh, 2012) นั้นส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของประเทศรัสเซียเจริญยิ่งขึ้น อีกทั้งกระแสโลกาภิวัตน์ยังทำให้เกิดตลาดเกษตรกรรม ที่หลากหลายประเภทในประเทศออสเตรเลีย (Cheshire and Woods, 2013) ทำให้สะดวก รวดเร็ว และเศรษฐกิจของประเทศออสเตรเลีย ดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงในนาข้าวซึ่งสาเหตุหลักมาจากทรัพยากรและฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลต่อชาวนาและพื้นที่นาทำให้ชาวนาปลูกข้าวลดลง ดังนั้นผู้มีส่วนได้เสียในชุมชนต้องตระหนักรู้และหาทางรับมือกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ตลอดจนเสริมสร้างให้เกิดความมั่นคงทางอาหารของชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย ผู้นำชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูการทำนาไม่ให้มีจำนวนลดลงไปกว่าเดิม ตลอดจนกำหนดนโยบายและสนับสนุนให้คนในชุมชนร่วมกันสืบทอดการทำนาไว้ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการทำนาเพื่อเป็นแนวทางที่นำไปสู่การจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์การทำนา

เอกสารอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานใหญ่. 2556. แผนที่อินเตอร์แอคทีฟ. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: <http://goo.gl/mA5fei>.
- พรเพ็ญ ศาสตรียากรณ์. 2549. ชาวนาในยุคเศรษฐกิจเพื่อการค้า. ศูนย์นวัตกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- พิทยา อรุณพงษ์. 2551. การปรับเปลี่ยนกระบวนการทำนาในการทำนาของชาวนา บ้านหนองตาบุญ ตำบลยาง อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, อุบลราชธานี.
- วิมล คำศรี. 2544. วัฒนธรรมข้าวและพลังอำนาจชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), กรุงเทพฯ.
- สมยศ หุ่นหัว ศิริจิต หุ่นหัว และอนุวัต พานทอง. 2543. ผลการทำไร่นาสวนผสมในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง เน้นเฉพาะปากพนังอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. รายงานการวิจัย. ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- สิทธิพร ครามานนท์. 2552. ประสบการณ์การฟื้นฟูอาชีพของชาวนาไทย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- Asle, R. 2012. Adapting rice cultivation to climate changes. (online). Available: [http:// science-nordic/ adaping – rice – cultivation – change](http://science-nordic/adapting-rice-cultivation-change) (7 September 2012)
- Brown, P. 2013. Climate-Friendly Rice: End of the paddy field. (online). Available <http://www.Climate newnetwork.net/2013/02/climate-friendly-rice-end-of-the-paddyfield>. (24 February 2013)
- Chen, Q., Y. Cai, F. Liu, Q. Zhou and H. Zhang. 2013. Farmers' perception to farmland conversion: A questionnaire survey in Xining City, Qinghai Province, *Chin. Geogra. Sci.* 634–646.
- Cheshire, L. and M. Woods. 2013. Globally engaged farmers as transnational actors: Navigating the landscape of agri-food globalization. *Geoforum* 44 : 232-242.
- Linh, H. V. 2012. Efficiency of rice farming households in Vietnam. *International Journal of Development Issues* 11: 60 – 73.
- Mingaleva, Z. and I. Mirskikh. 2013. Globalization in education in Russia. *Procedia Soc. Behav. Sci.* 47: 1702-1706

บุคลากรกรม

- คลัง นวลเจริญ (ผู้ให้สัมภาษณ์), ชนัญญา สังวาลย์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 14/2 หมู่ที่ 4 ตำบลวัดสน อำเภอร่อนฉิม จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2556.
- จินดามัย นวลจรัส (ผู้ให้สัมภาษณ์), ชนัญญา สังวาลย์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 4 ตำบลวัดสน อำเภอร่อนฉิม จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2556.

ญา พร้อมมูล (ผู้ให้สัมภาษณ์), ชนัญญา สังวาลย์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 11/5 หมู่ที่ 5 ตำบลวัดสน อำเภอร่อนฉิม จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.

ทั้ง เรืองศรี. (ผู้ให้สัมภาษณ์), ชนัญญา สังวาลย์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 11/5 หมู่ที่ 5 ตำบลวัดสน อำเภอร่อนฉิม จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.

เนม นวลเจริญ. (ผู้ให้สัมภาษณ์), ชนัญญา สังวาลย์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 14/2 หมู่ที่ 4 ตำบลวัดสน อำเภอร่อนฉิม จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.

พัชรพร บัว. (ผู้ให้สัมภาษณ์), ชนัญญา สังวาลย์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 4 ตำบลวัดสน อำเภอร่อนฉิม จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2556.

รมย์ วีระสิงห์. (ผู้ให้สัมภาษณ์), ชนัญญา สังวาลย์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 15/1 หมู่ที่ 5 ตำบลวัดสน อำเภอร่อนฉิม จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2556.

สุริพร เพชรรัตน์. (ผู้ให้สัมภาษณ์), ชนัญญา สังวาลย์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 4 ตำบลวัดสน อำเภอร่อนฉิม จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.

สมใจ ชุนราช. (ผู้ให้สัมภาษณ์), ชนัญญา สังวาลย์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 4 ตำบลวัดสน อำเภอร่อนฉิม จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2556.

อ่ำ กาลดิษฐ์. (ผู้ให้สัมภาษณ์), ชนัญญา สังวาลย์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 11/5 หมู่ที่ 5 ตำบลวัดสน อำเภอร่อนฉิม จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.